

DOI: 10.22559/folklor.1052

folklor/edebiyat, cilt: 25, sayı: 100, 2019/4

Türklerde Yaşam Tarzı Olarak Göç Olgusu 'Göç Yolda Düzelir'

Migration of Turks as a Lifestyle:
'The Caravan Organises Itself on the Road'

Fuat Bozkurt*
Seyfi Özgüzel**

Öz

Bu çalışmayla, göçlerin nedenleri, süreçleri ve sonuçları ile kültürel boyutun buna etkisine ışık tutulmuştur. Göç olgusu birey ve toplumun yaşantısında önemli bir role sahiptir.

Türk kültüründe göçmenlik özel bir olgudur. En eski Türk destanlarından biri olan **Göç Destanı**, Orta Asya'daki Horasan'dan göç eden Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerini anlatır. Ama günümüze kadar yaşamlarını yarı göçebe olarak sürdürmüşlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişmesiyle Türklerin göçü Balkanlara doğru devam etmiştir. 18. yüzyılın sonlarına doğru Kırım, Girit, Makedonya ve Kafkaslardan Anadolu'ya doğru göçlerin başladığı görülmüştür. İç göç 1950'lerde Anadolu'nun fakir bölgelerinden sezonluk işçilerin Çukurova'ya çalışmak, yaşamak amacıyla da tamamen İstanbul'a yerleşmeleri ile başlamıştır. Anadolu'dan dışarıya dış göç ise 1960'larda Türklerin Batı Avrupa ülkelerine misafir işçi olarak gitmeleri ile başlamıştır. Coğrafi konumundan dolayı Türkiye, Doğu ile Batı'yı birleştiren bir köprü konumundadır.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Türk Dili Edebiyat Bölümünden emekli.

** Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, sozguzel@cu.edu.tr.

Göç olgusu Türk destanlarında ve hikayelerde önemli bir konudur ve göç alanındaki sözcük ve söylemler Türkçe’de önemli bir yer tutmaktadır. Türk göçlerinde en önemli özellik, göçlerin plansız olmasıdır. “Kervan yolda düzülür” sözü önemli bir atasözüdür. Göç elem, keder, acı ve üzüntü kaynağıdır, ancak bu olumsuz etkiler barış, neşe ve mutluluğa dönüşebilir. Göç, yaşam gibi, çok fazla çaba, gayret ve mücadeleyi zorunlu kılmaktadır. Hem bireyin hem de toplumun karşılıklı olarak çaba göstermesi durumunda, göç başarılı olma ve katma değer oluşturma potansiyeline sahiptir.

Anahtar sözcükler: *Türk göçmenliği, Türkiye’de iç göç, Türk misafir işçiler, göçmenliğin kültürel boyutları*

Abstract

This study describes causes, processes and results of migration and illuminates the influence of cultural dimensions. Migration is a phenomenon that plays an important role in the life of both individuals and society. For the Turks, migration has also another significance; one of their oldest epic is the migration epic describing their migration from Central Asia-Khorasan to Anatolia. However, this settled life is still semi nomadic. With the expansion of the Ottoman Empire, Turkish migration continued towards the Balkan. In the late 18th century, a migration process appeared from Crimea, Crete, Macedonia and the Caucasus to Anatolia. In the 1950s, seasonal workers from poor regions of Anatolia settled in Cukurova and an internal migration process to Istanbul started. In the 1960s, the guest workers’ movement to various European countries occurred. Due to its geographical location, Turkey functions as a bridge connecting East and West. Immigration is an important subject of Turkish epics and folk stories and expressions in the context of the migration concept take an important place in the Turkish vocabulary. The most important characteristic of Turkish migration is the fact that it is unplanned. A well-known Turkish proverb says: ‘The caravan organises itself on the road’. Migration provides bitterness, pain and sorrow, but these negative impacts can transfer into peace, joy and happiness. Such as life, migration enquires a great deal of effort and necessary tension. In case of mutual endeavour of both the individual and society, migration has the potential to be successfully and of added value.

Keywords: *migration of Turks, Turkish guest workers, cultural dimensions of migration*

Giriş

Göç konusu, tarihin derinliklerinden günümüze kadar sürekli olarak toplumların gündeminde yerini almıştır. Tarih boyunca Türk toplumunun genlerine işlemiş olan göç, ulusal sınırların dünyadaki farklı sorun ve gelişmelerden dolayı birçok alanda ortadan kalkmasıyla, yoğunluk kazanmıştır. Göçle birlikte küreselleşmenin de neden olduğu insan hareketliliği, toplumları, farklı kültürleri bir arada barındırma gerçeğiyle baş başa bırakmıştır. Göçü başarılı bir şekilde yönetebilen toplumlar başarılı olmuş, yönetemeyen toplumlar ise güçsüz kalmaya veya parçalanmaya mahkûm olmuştur.

1. Geçmişten günümüze göç ve nedenleri

Göç, hareketli canlının geçici ya da sürekli olarak yaşam alanını değiştirmesi olayıdır. İnsanlarda olduğu gibi hayvanlarda da göç olayı vardır. Göç bir yerde canlının yaşamını ve soyunu sürdürme çabasının ürünüdür. Tarihin en eski döneminden beri insanlar gibi başka hareketli canlıların da geleceğini tehlikede gördüğü an veya çeşitli nedenlerle yer değiştirdiklerine tanık olunur (Koçak ve Terzi, 2012). Göç insanın farklı coğrafyalar arasında bireysel yer değiştirme hareketi olarak görülebileceği gibi, özellikle savaş, kuraklık veya başka doğa afetlerinin baskın olması durumlarında kitlesel düzeyde de gerçekleşebilmektedir (Şahin, 2001: 59).

Göç olayının başat nedeni yaşam ortamında olan daralma, sıkışmadır. Bu daralma kavimler göçünde olduğu gibi doğal ortam değişimi nedenleriyle olur. Kuraklık, iklim değişimi yaşam koşullarının güçleşmesi en önemli etkidir. Bazen de -Hun ve Moğol yayılmasında olduğu gibi- siyasal nedenlerden kaynaklanır. Çağımızda bu nedenlere bir de yaşam süresinin uzaması ve emeklilik yıllarını daha rahat ortamda sürdürme eklenmelidir. Özellikle son yıllarda Avrupa ülkelerinden Akdeniz kıyılarına olan göçler bu türdendir. Hangi nedene dayanırsa dayansın göç, yaşam alanı koşullarına dayanır (Günay vd., 2017: 39-41; Teyyare vd., 2017: 431-432).

Düşünen canlı olarak insan hareketliliği büyük olaylara neden olan sonuçlar doğurmuştur. Doğudan Batıya ünlü kavimler göçü, Hindistan'dan dünyaya yayılan Çığan göçü bunların önemlileridir. Yakınlarda bilimsel verilerle kanıtlanan Kuzey Amerikan yerlilerinin Kuzeydoğu Asya ile ilişkileri bir göç olayı olarak değerlendirilmelidir.

Sınırların ortadan kalktığı “*Küresel Köye*” dönen dünyamızda, küreselleşmenin insanlara yeni fırsatlar sağlayacağını 1960’larda McLuhan iddia etmiştir. Dünya nüfusunun gelişmiş insan kitlesinin hareketlilikle, genel olarak maddi kazanım ve manevi zenginlikler sağlamakta olduğu söz konusuysen, diğer yandan, söz konusu küreselleşmenin birçok sorunu beraberinde getireceği öngörülmüştür (Orwell, 2015). Sorunların başında farklı kültürlerin buluştuğularında çatışması yer alırken, kültürlerin buluşmamasından dolayı oluşan toplumsal izolasyon hatta gettolaşma önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Lamba, 2017).

Günümüzde küreselleşen dünya nüfusunun 250 milyonu (%3) doğduğu ülkeyi, çalışmak, eğitim görmek, farklı yaşam beklentisi gibi farklı nedenlerden dolayı, terk edip başka bir ülkeye yerleşmiştir. Doğduğu yeri bırakıp başka bir yere yerleşen insan sayısı hızla artmakta olup, gelişmiş ülke nüfuslarındaki göçmen payı 1970 ile 2000 yılları arasında ikiye katlanmış durumdadır (McCann vd., 2010: 362). Örneğin Hollanda ülkesinde 1970 yılındaki göçmenlerin yerli nüfusa oranı %3 iken 2017 yılında %30’a yaklaşmıştır. Çünkü 17.5 milyon nüfusu olan Hollanda’da tahminlere göre 5,9 milyon göçmen yaşamaktadır (WRR, 2018). Başka bir örnek ise Türkiye’deki göçmenlerin varlığıdır. Yalnızca son 7 yılda Suriye’den gelen göçmen nüfus dört milyon civarındadır. 90’lı yıllarda Türkiye’ye gelen Iraklı ve daha önce gelmiş olan Afgan göçmenler göz önünde bulundurulursa 5 milyon kadar göçmenin Türkiye’de yaşadığı söylenebilir (GAV, 2018).

2. Göç türleri: İç göç, dış göç

Göçün türlerini; yurdundan, ülkesinden iklimsel, ekonomik, siyasal, eğitim nedenleriyle göç edenler, beyin göçü, iş bulmak ümidiyle göç edenler ve etnik çatışmalar veya savaş nedeniyle göç edenler olarak tanımlamak olasıdır. Yurdunu yuvasını bırakan göçmenler, kendi içinde birtakım alt başlıklara ayrılır. Özkul’a göre göç olayını birkaç alt türde incelemek

olasıdır. Öncelikle göç, iç göç, dış göç olarak iki türe ayrılır. İç göç aynı ülkede yaşanan yerleşim alanı değiştirme olayıdır. Bu göçler sürekli kalıcı ya da mevsimlik olur. Genellikle mevsimlik göçlerle başlar, giderek süreklilik kazanır. Adana iç göç geleneği ile yoğrulmuş kentlerinden biridir.

Bir de göç sürekli ve geçici göç olarak ayrılabilir. İnsanlar, yaşadıkları toprakları kolay kolay bırakıp gitmezler. Nedenlerini daha önce vurguladığımız gibi yaşam koşullarının bulunmaması nedeniyle terk ederler. Bu koşulların düzelmeyeceği inancı olduğunda göçler başlangıçta süreklilik düşüncesine dayanır. Elini memleketini bırakıp ayrılan topluluk bir daha dönmek üzere ayrılır ve gittiği yeri vatan tutmak üzere gider.

Doğal koşullara dayanan göçlerde bu kesinlik kazanır. Bırakılan el anılara gömülür, desantlarda, söylencelerde anlatılır. Doğan yeni kuşaklar gittikleri ülkenin çocuğu olarak büyürler. Anadolu'ya gelen Türkler bunun bir örneğidir. Yakın dönemde bunun en özgün örneğini Amerika oluşturur.

Sürgün: Kimi dönemlerde yöneticilerin emri ile yapılan zoraki göçler sürgün olarak tanımlanır. Siyasal nedenlerle yapılan bu göçler derin yaralara neden olur ve sancısı uzun sürer. Türk Tarihinde Kırım sürgünleri, Ahıska sürgünleri gibi örnekleri vardır.

Sığınmacı: Göçmenlik olayında başka bir ayrım, göçmen, sığınmacı ayrımıdır. Göçmenlik daha çok ekonomik nedenlere dayanır, sığınmacılık ise politik nedenlerden kaynaklanır. Göçmen, gönüllü olarak yerini yurdunu terk eder ve genellikle dönmek üzere ayrılır. Sığınmacı göçmenlik süresini geçici olarak düşler, öylece ülkesinden ayrılır, ama koşulların değişmesi ile geleceğin ne getireceğini bilemez ama çoğu zaman göçmene dönüşür (Özkul vd., 2018). Göç edenleri, göç etme sebeplerine göre şu şekilde isimlendirmek mümkündür. İklimsel koşullar, ekonomik nedenler, siyasi zorluklar veya dayatmalar, eğitim sorunları, iş-istihdam hedefiyle göç edenler, beyin göçü, emeklilikten sonra yeni bir yaşam için veya etnik baskı veya savaştan kaçmak için göç edenler (Aksoy, 2012).

3. Göçmenlerde ortak özellikler

Göçmen, yurdundan yuvasından koparılmış insandır. Yaşamı boyu oradan oraya konaklar, yurt edinmeğe çalışır. Temelde toprağından, yetiştiği kaynaktan sökülüp atılmanın acısını kendisi ile birlikte sürükler. Bu sürükleyiş içinde toplumsal bir depremi, aklıyla duygusuyla sezer. Yerleşmiş, durağan bir toplumsal yapının içinde tekdüze bir yaşama soyunmuş kişilerle göçmenin temel farkı da buradan kaynaklanır. Bu fark neleri ortaya çıkarabilir? Bir kez toplumsal yabancılaşma çarpıcı ve o ölçüde de yıkıcı olur. Aşağılık duygusunun yarattığı karmaşık dürtülerin güdülediği davranışlar güçlenir. Bu davranışlar yerleşik toplumun değer yargılarıyla açık ya da kapalı bir çatışmaya kadar uzanır. Hofstede'ye göre bunun nedeni bireyin kimliğinde, içinde büyüdüğü toplumun "mührünü" taşımasıdır. Bireyselliğin ön planda olduğu bir toplum kültürüne giren göçmen, kolektif bir kültürün örf ve adetlerini taşımaktaysa, sorunlar kaçınılmazdır (Hofstede, 2015). Çok kültürlü toplumların sorunları bu yüzden çok çeşitli olmakta ve göç sürecinin başında çözüm için önlem alınmadığında ise toplumsal sorunlar derinleşmektedir. İkinci Dünya savaşından hemen sonra, Türkiye, Fas dahil, çok farklı ülkelerden göç alan Hollanda'da 2000 yılına kadar farklı uyum (entegrasyon) yöntemleri uygulanmasına rağmen toplumsal huzur gerçekleştirilememiştir. Shceffer'in

yazdığı *Multiculturele drama* makalesiyle çok kültürlü Hollanda toplumunun entegrasyon sorunları ulusal düzeyde tartışmaya açılmış ve Hollanda hükümeti tarafından 2002 yılında yapılan yasal düzenlemeyle (Vatandaşlık yasası) göçmenlere vatandaşlık sorumluluğu zorunlu kılınarak entegrasyonun gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (Scheffer, 2001).

Göçmen yerleştiği yeni toplumda, kendisini sürekli yalnız hissetmesi sonucunda varlığını sürdürme açısından kişiliğini kabul ettirme güdüsü toplumun diğer bireylerinden daha güçlü ve etkili olmaya başlar. Öte yandan göçmen kültürle yerleşik kültürün arasındaki farklar o döneme kadar akla getirilmeyen bazı çelişkileri yaratır. Göçün farklı coğrafyalardaki toplumlara farklı etkileri olabilmekte ve kültürlerarası iletişim sorunlarının ortaya çıkması durumunda da, genellikle kaybedenlerin kazananlardan daha fazla olduğu sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Birgili vd., 2009).

Göçmenler sürekli devinen bir topluluk oluştururlar. Bu devinim başlangıçta yer ve yöre değiştirmeden ileri gelen fiziki bir devinim görünümündedir. Ama bu devinim kısa sürede toplumsal devinim biçimine dönüşür. Toplumsal devinimde bir hızlanma gözle görünür hale gelir. Özellikle toplumsal ilişkileri ve kültürleri daha ileri düzeyde olan göçmen toplumlarda bu hızlı değişim dönüştürücü bir karakter almaya başlar. Yeni geldiği toplumu daha ileri götürmenin koşulları aranır, bu koşullarda öncüler yetişmeye başlar. Göç olgusu böylece sayısal bulgularla ölçülebilen demografik bir olgu olmaktan çıkarak toplumsal dinamiği güçlendiren ve artıran bir nitelik kazanır (Çavdar, 1995). Çavdar'a göre göçmen düzeyleri, eski vatandan kopuş ve yeni vatan olmak üzere şöyle tanımlanabilir:

3.1 Üst düzey göçmen

Göçmen kültür, yerleşik kültürden daha kuvvetli ise ya da başka bir deyişle daha üst düzeyde yani ileri ise, toplum içinde başat olma arzusu o oranda öncelik kazanır. Fakat göçmen kültürün taşıyıcılarının nitel olarak tabanı dar olduğu için, göçmenlerin birey ve grup olarak yerleşik otoriteye karşı tutumlarında dik başlılık, umursamazlık, o otoriteyi sarsmaya yönelik tutumlar, egemen olmaya başlar. Eline geçen en küçük fırsatta bile göçmen, yerleşik otoriteyi alt edecek bir kavganın içine girer.

3.2 Alt düzey göçmen

Göçmen kültürün yerleşik kültüre oranla geriliği ise bunun tam tersi bir tepkiye neden olur. Çoğunlukla göçmen topluluklar yerleşik kültürü kabul eder ya da içine kapanır ezik, kendi öz çıkarlarını bile savunmaktan uzak bir boyun eğişin tipik örneklerini verir.

Sonuçta göç, gerek göç edenler açısından, gerekse yerleşik toplumlar yönünden özümleme çabası gerektiren bir olgudur.

3.3 Göçmen ülkesi

Göçmen genelde istenmeyen konuktur. İnsan yükü ağırdır ve insanlar kendi kaynaklarını başkaları ile paylaşmak istemezler. Yabancı insanlara güvenmezler. Bu yüzden toplumların göçmenlere yaklaşımları değişik olur. Başka toplumlarla ilişkisi olmayan toplumların yaklaşımı çok olumsuzdur.

3.4 Vatandan kopmak

Göçmenleri, özellikle ülkesine dönme yasağı yaşayan göçmenleri bekleyen büyük bunalımlardan biri vatancüdalık duygusudur. Vatancüdalık vatandan kopunca bastığı toprağın ayaklarının altından kayması sonucu ortaya çıkan bir ruh halidir. Bu ruh halinde bireyin iç âlemindeki şuur gücü, denetleme yeteneği zayıflar. Şuuraltının derinliklerine itilmiş küçük-lükler, küçük kinler, garazlar, nefretler, küçük görmeler, ucuz suçlamalar ve tümü içinde de doğrudan basitleşme, iç âlemindeki küçük ölçülere ve değersiz hükümlere kaptırmak kaçınılmaz bir durum alır (Çavdar, 1995). Hele nefsimizi murakabe edecek bir ruh disiplininin, yani bir iç alem kültüründen yoksunsak veya bu alanda zayıfsak, bu şuuraltı şeytanları hemen harekete geçerler. Ve en önce bizim sağduyumuzu zapt ederler.

3.5 Amerika örneği

Amerika toprağı içine aldığı insanı eriten kazanı andırır. Amerika'ya gelen birinci kuşak göçmen, yaşamı boyu geldiği ülkenin insanı olarak kalır. İngilizceyi öğrense de anadili baskındır. Oğlu, İngilizceden başka dil bilmez ve çevre tarafından yarı yarıya özümsemiş durumdadır. Kökenini bilirse de bununla övünmez. Kabuğundan çıkıp kabuğunu beğenmeyen kestane gibi ana babasını beğenmeme duygusu yaşar. Üçüncü kuşak ise tümüyle Amerikan'dır. Kökeninin anısı bile silinmiş, adıyla sanıyla Amerikan olmuştur.

Kendisini bir kilise zincirinin içine atıp orada kendine yer bulmaya çalışır.

Başlangıçtaki İngiliz taban (zemin) üzerine Alman, İrlandalı, Yahudi katılımları kendi damgalarını basar. Protestan zemine Katolik öge eklenir. Samuel Huntington, Amerikan kimliğini Anglo-Amerikan Protestan kimliği olarak tanımlar. Genç bir toplumdur ama kendine söylence yaratmada gecikmez. Bunun en özgün örneği beyaz sivri sakallı, çizgili pantolonlu, üzerine yıldızlar serpiştirilmiş lacivert ceketli karikatürde gözükten Sam Amca tipidir. Huntingen'e göre Sam Amca'nın kendine özgü bir yaşam anlayışı vardır. Özel girişimci olarak yaşama atılır. Ama girişim düşüncesi giderek yerini süreklilik, kalıcılık, sıklığa bırakır. Artık köylü değil gittikçe güçleşen kentli bir ortamda sivrilmek gerekir. Çalışma bireysel olmaktan çıkıp kolektifiğe dönüşmüştür. Eğitime inanır ama işlevsel olmasını ister. Eğitimin bir kültür edinme işi değil, formüller, yöntemler topluluğu olduğuna inanır. Eğitimi pişmiş kotarılmış bilgiyi kutulara yerleştirilmiş, hatta olasıysa komprime biçimine sokulmuş ister. Yaratıcı, aşırı pervasız, biraz delibozuk, eksantrik bir adamdır. Edebiyatı bile ulusaldır. Mark Twain, Whitman, Edgar Alla Poe özgün Amerikan yazarlarıdır. Ama Avrupa ile bağları sürer (Huntingen, 1996).

4. Türk kimliğinde göçmenlik

Türk kültürünün derinlerinde göç olgusu ve yarası vardır. Bireyler gibi toplumlar da bir anda geçmişleri ile bağlarını koparıp yeni yaşam düzenine uyum sağlayamazlar. Oldukça geç yerleşik yaşama geçmiş olan Türk halkı, yerleşik yaşamda eski yaşam biçiminin izlerini değişik biçimlerde sürdürmüştür.

4.1 Bohça kültürü

Göçebelerin mal, mülkü seyyardır. Bütün çamaşırlar giysiler bohçalara, sandıklara konup korunur. Bunlar her an yolculuğa çıkılacakmış gibi hazır bekletilir. Anı geldiğinde bohça ve sandıklar, atlara öküzlere yüklenir. Halılar, çadır iskeleti, keçe duvarlar develere yüklenir. Eve gelindiğinde de herkesin bohçası, sandığı saklanır. Konut düzenimiz de çadırı andırır. Türklerin bu konumunu yabancı bir gözlemci şöyle anlatır: “Türkler o kadar uzun zamandır göçebedirler ki, halâ içlerinde avereliklerinin izlerini taşırlar ve evleri çadırın az çok genişletilmiş ve güzel gösterilen bir haldir. İçinde hiçbir sandalye ve yatak, bir banyo ve duvarlarında resim olmayan bir ev hakkında ne düşünürsünüz? Yine de bu tür bir ev rahat ve sanatsal olabilir. Resimlerin yerini duvardaki güzel halılar alır” (Standwood, 2006).

Genlerimize işlemiş göçebe geleneğimiz, konutlarda kalış süresine bile yansır. Türkiye’de her ev on dört yılda bir değişir. Yani konutlar her on dört yılda bir el değiştirir. Kuşaktan kuşağa uzun süre aynı semtte aynı konutta oturan aileler pek azdır. Bu yerleşim biçimi kimliğin sürmemesine neden olur. Bu yüzden eski semtlerde oturanlar, eski gelenekleri, eski davranış biçimlerini özlemle anarlar. Almanya’da bir konut doksan dört yılda bir el değiştirir. İnsanlar genellikle nerede doğmuşlarsa orada yaşamlarını sürdürürler (Ete, 2016).

4.2 Derviş göçleri

Türk göçmen hareketinde derviş geleneği vardır. Geçmişte büyük göç hareketleri dervişler öncülüğünde yapılır. Derviş, elinde tahta kılıcı ile yolları, ülkeleri açar. Ardından ona güvenip inanan kitle yürür. Uygun bir uzamda yerleşilir. Balkanlarda ve Anadolu’da Türk yayılması dervişlerin öncülüğünde olur. Ömer Lütfi Barkan’ın “Kolonizatör Türk Dervişleri” yazısında bu göçleri anlatır (Barkan, 1942).

Göçmenlik Türklerde yaşam biçimidir. Günümüze kadar göçebe yaşayan Türk halkları vardır. Anadolu’da yerleşik yaşama geçen Yörüklerin bir bölümü göçebe yaşamını günümüze değin sürdürmüşlerdir. Yörük adı verilen bu topluluk günümüzde de yarı göçebeliksi sürdürür.

4.3 Türk yazınında göçmenlik

Türk kültüründe derin göçmenlik izleri vardır. En eski Türk destanlarından biri **Göç Destanı**dır. Eski Türk destanlarından biri göç olayını işler. Çin ve İran kaynaklarında geçen destanın özü şöyledir: Uygur ilindeki **Hulin** adlı kutsal dağı Uygur Tiginini Çinlilere hediye eder. Çinliler dağı parçalara ayırarak götürürler. Ülkedeki bütün kuşlar, hayvanlar kendi dillerinde kayanın gidişine ağlarlar. Ardından ülkede yıkım başlar. Irmaklar kurur, göllerin suyu çekilir. Kurak toprak çatlar, ürün vermez olur. Yedi gün sonra Tigin ölür. Halk Büğü han soyundan başka birini Tigin seçer. Bütün evcil hayvanlar, kuşlar, hayvanlar, çocuklar “Göç, Göç” diye çağırırlar. Uygurlar bu göksel buyruğa uyup ülkeleri bırakıp giderler. **Beşbalık** denen yere geldiklerinde bu uğultu kesilir. Oraya yerleşir, çoğalırlar.

Anadolu’da ve Rumeli’ndeki Türk göçmenliği ile ilgili en eski kitaplara dervişlerin menakıpnamelerini gösterebiliriz. Horasan’dan Anadolu’ya uzanan süreci anlatan Hacı Bektaş’ Velayetnamesi, Balkanlara Türk ve İslam yayılmasını anlatan Sarı Saltuk menakıpnamesi bu tür kitapların özgün örnekleri sayılabilir.

Uzun sürmüş göçebe geleneği, gurbet ve gariplik temaları ile halk yazınında işlenir. Bunun en güzel örneği Kemalettin Kamu'nun "ben gurbette değilim, gurbet benim içimde" dizesine yansıyan duygulardır. Sanayileşme ile büyük kentlere olan akının yanında Güney illerine dönemsel göçler bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir. 1960 Gazeteciler Cemiyeti ödülü kazanan Tahir Kutsi Makal'ın İç Göç adlı röportajları ilgi çekicidir. Yazar, birçok canlı örnekle göç olayını anlatmaktadır. 1960 sonrası yurt dışına göçler gittikçe artmıştır. Bunların tümü yazınsal ürünlere, araştırmalara konu olmuştur.

Türkülere konu olan göç olaylarından Ezo Gelin türküsü (Solmaz, 1976) ünlüdür. Ezo gelinin göçü birçok göç olayında olduğu gibi kaçınılmaz bir yazgıdır.

Yurt dışına işçi göçünü anlatan ilk örnek Bekir Yıldız'ın Türkler Almanya'da kitabıdır. Anılardan oluşan kitabına yazar şöyle başlar: *Su ve toprağın tükendiği yerde insanlar göç eder; bu bütün bir ülke için de böyle olabilir. Tarihte örnekleri vardır. Kendi örneğimiz, Büyük Orta Asya göçü, bunları kimse ayıplayamaz. Hatta yurt anularının tutkularına rağmen, tabiatın lanetine teslim olmaksızın, yeni hayat sahalarını aramak, bulmak, onlara yerli direnişi vererek, yenin yerleşmek hele üstün medeniyetler görebilmek, kahramanlıktır da... Fakat Sirkeci'den akıp giden göç bunlara benzemiyor... Her şeyi ile var olan vatandan yurttan kaçıtır bu. Bu defa sebep tabiatın değil, insanların tükenişi... Göç bu tükenişe son direnişimiz* (Yıldız, 1966).

4.4 Göç sözcükleri

Yaşam biçimi, yaşam ortamı dillerin ruhuna siner. Yaşanan olaylar sözcükler yaratır.

Türkçede göç olayı ile ilgili oldukça çok sözcük vardır ki, bunların başka dillerde karşılığını bulmak zordur. Şöyle bir dizi sözü örnek verelim. *Sıla, gurbet, garip, hasret*. Bunlara onlarcası eklenebilir. Tümü derin anlam yüklü sözcüklerdir. Bu sözcükler halk öykülerinde, şiirinde, destanlarda, atasözü ve deyimlerde işlenir. Zengin bir sözcüklü kesitidir.

4.4 Türk göçmenler

Anadolu, doğudan batıya ve kuzeyden güneye yolların kesiştiği bir kavşakta yer alır. Bu coğrafik konumu ve yaşadığı tarihsel olaylar nedeniyle göç kavşağı konumundadır. Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ile başlayan dış göçler, halkın geçim kaygısı ile sürekli yurt arayışı göçleri bitimsiz hale getirir. Kırım, Kafkasya, Makedonya'dan göçler birbirini izler. Anadolu'nun yoksul kentlerinden güneyin verimli topraklarına dönemsel göçler kurallı biçimde sürer. Cumhuriyet böylesine ağır bir miras devralır ve Cumhuriyet döneminde aynı biçimde insan hareketliliği sürer. Bir başka özellik de gidip dönen göçmenlerin anlattıklarıdır. Gittikleri yeri, oradaki yaşantılarını abartarak anlatırlar. "İstanbul'dan biri köye gitmeye görsün. Günlerce, aylarca bitmez hikâyeleri, anlattıkça anlatır, ballandırdıkça ballandırır. Ağalar gibi gezmiş eğlenmiştir." Çok zaman dönüşü olmayan şehirden köye dönerken söyleyeceği yalanları hazırlamıştır. İstanbul'daki asıl durumunun İstanbul'da başkası tarafından farklı görülmesine rağmen, onun ama anlatışına bakılırsa İstanbul'un bir yanından bal akıyor, bir yanından yağ" (Makal, 1964). İkinci Dünya savaşı sonrası Avrupa'daki yüksek ekonomik konjonktürden dolayı Anadolu'nun farklı kesimlerinden batı Avrupa ülkelerine dış göç baş-

lamıştır. Aile birleşimi ve evlilikle kesintisiz olarak devam eden göç ile Avrupa'daki Türk göçmen sayısı milyonlarla ifade edilecek düzeydedir. Türklerde iç ve dış göç, göçün bir yaşam tarzı olduğu savını desteklemektedir.

Sonuç

Türk göçünde en dikkat çeken özellik göç için ön hazırlık yapılmamasıdır. Bohça kültürü içinde yaşayan bir halk, “göç” denince ayağa kalkar. Gideceği yeri gerektiği gibi araştırıp incelemeyi, yola düşer. “Göç yolda düzeler” atasözü yaşam ilkesidir. Batı toplumlarında görülen türden gidileceği ülkenin dilini öğrenme, ülke kültürünü tanımaya gerek duyulmaz. Bohça kültürü göçte egemendir. Bu bilinçsiz göç Türk halkını gittiği yerde zora sokan olaydır.

Göç, bir anlamda sürtüşme demektir. Eski ile yeni; yerleşik kültürle göçmenlerin kültürü arasında bir mücadele, kültürlerarası iletişim sorunu, bir kavga. Ama aynı zamanda bilinçli bir değişim sürecidir. Bu değişimin olumlu ve olumsuz yansımaları kaçınılmazdır.

Gerçekte göç, bir zenginleşme, yeni gelişmelere açılım şansı olarak da değerlendirilebilir. Yeni bir kimlik ya da uzun bir tarihi sentezin sonucunda yeni bir oluşum olarak görülebilir. Bu süreçte acılar, ağrılar, üzüntüler olsa da, bunu iç barışa, neşeye, esenlik ve mutluluğa dönüştürme insanların kendi iradesindedir.

Tüm yaşamda olduğu gibi göç de bir emek, bir uğraş gerektirir. Bu emek verildiğinde karşılık alınır, göç başarılı olur. Göçü sağlıklı bir şekilde yönetebilmek için duygusallığın baskın olmayacağı ve yeni ile eskinin ortak sorumluluk üstleneceği rasyonel kararların alınması gerekmektedir. Göçmenlerin yasal haklarının yanında vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirmeleri çok kültürlü toplumdaki uyum ve huzur için bir gerekliliktir. Kültürlerarasılıkta ortak kültürel değerleri paylaşabilmek için ise, söz konusu toplumun dilini öğrenmek ve kültürünü tanımak bir zorunluluktur. Çok kültürlü toplumda ortak kamu alan ön bahçe olarak görülmeli ve ortak değerler paylaşılmalıdır, arka bahçe ise (evde) herkes farklılığını yaşayabilmelidir.

Kaynaklar

- Çavdar, T. (1995). *Talât Paşa, bir örgüt ustasının yaşam öyküsü*. Ankara: İmge.
- Çelik, A. (2006). *Yörüklerin dünyası*. Isparta: Kardelen Sanat.
- Demir, Ö. (2001). *Sürgünde on yıl*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Diamond, J. (2002). *Tüfek, mikrop, çelik*. Ankara: Pegasus.
- Ete, E. (2016). *Anları yaşamak*. İstanbul: Oğlak.
- GAV. (2018). *2018 Dünya göç raporu*. Ankara: Göç Araştırmaları Vakfı. 03 15, 2019 tarihinde <http://gocvakfi.org/2018-dunya-goc-raporu/> adresinden alındı
- Günay, E., Atılğan, D., ve Serin, E. (2007). *Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi* (Cilt 7). Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.
- Hofstede, G. (2015). *Allemaal andersdenkenden, omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam/Antwerpen: Business Contact.

- Huntington, S. P. (1996). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York: SIMON 6- SCHUSTER.
- Karataş, C. (1998). *Baraklar*. İstanbul: Bumerang.
- Kaya, A. (2018). *Dünya'da ve Türkiye'de göç araştırmaları*. Küresel çalışmalar. 03 15, 2019 tarihinde <https://kureselcalismalar.com/dunyada-ve-turkiyede-goc-arastirmalari/> adresinden alındı
- Koçak, Y., & E, T. (2012). *Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri* (Cilt 3). Kars: Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.
- Köprülü, M. F. (1972). *Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu*. Ankara: Alfa.
- Köprülü, M. F. (1991). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ.
- Lamba, M. (2017). *6360 sayılı kanun sonrası büyükşehir ve ilçe belediyesi ilişkileri: Sorunlar ve çözüm önerileri*. (H. Ateş ve M. Bıyıkoğlu, Dü) İstanbul: Der.
- Makal, T. K. (1964). *İç göç*. İstanbul: Ararat.
- McCann, P., Poot, J., and Sanderson, L. (2010). *Migration, relationship capital and international travel: Theory and evidence* (Cilt 10). London: Journal of Economic Geography.
- Orwell, G. (2015). *Bin dokuz yüz seksen dört*. İstanbul: Can Sanat.
- Scheffer, P. (2000). *Multiculturele drama*. Amsterdam: NRC. 04 06, 2019 tarihinde <https://www.gva.be/cnt/aid625264/het-multiculturele-drama-van-paul-scheffer-2/> adresinden alındı
- Standwood, C. (2006). *Gerçek Türkler*. İstanbul: Maviağaç.
- Şahin, C. (2001). *Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme* (Cilt 21). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Teyyare, E. ve Sayaner, K. (2017). *Suriye iç savaşı sonrası ortaya çıkan göç hareketinin kamusal mallar teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi* (Cilt 8). Bartın: Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.
- Turan, M. (2012). *Almanya'ya göçün 50. yılında göç, kimlik ve edebiyat*. Ankara.
- Uyanık, C. (1995). *Yol ver çubuk bel*. İstanbul: Akdeniz.
- WRR. (2018). *Regie over migratie: Naar een strategische agenda*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Yalman, A. R. (1977). *Cenupta Türkmen oymakları*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Yıldız, B. (1966). *Türkler Almanyada*. İstanbul: Bilmen.